

АНОТАЦІЯ

Бублик Н.С. Процесуальний статус особи, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2021.

У дисертації вперше на монографічному рівні комплексно досліджено процесуальний статус особи, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність. В розрізі цього, розглянуто загальне значення терміна «процесуальний статус». Констатовано тотожність термінів «процесуальний статус» та «правовий статус», «правове положення», «правове становище».

Наголошено, що різні визначення процесуального (правового) статусу відрізняються за переліком та деталізованістю структурних елементів, однак загальновизнаним є віднесення до переліку структурних елементів: прав, обов'язків та відповідальності. Запропоновано під процесуальним статусом особи, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність, розуміти сукупність закріплених у кримінальному процесуальному законі взаємопов'язаних між собою елементів, а саме: підстав набуття процесуального статусу, порядку набуття процесуального статусу, прав, гарантій їх дотримання, обов'язків, відповідальності, а також правосуб'єктності.

Досліджено підстави початку діяльності з притягнення до кримінальної відповідальності. На підставі ідентичності викладення змісту в повідомленні про підозру та в обвинувальному акті констатовано, що повідомлення про підозру складається на тому гносеологічному етапі розслідування, який наближений до гносеологічного етапу складання обвинувального акта.

Проаналізовано причини практики затягування з повідомленням про підозру. Обґрунтовано, що поширеність практики «затягування» з повідомленням про підозру зумовлена низкою чинників: 1) початком спливу строків досудового розслідування, 2) наявністю відповідальності за необґрунтоване притягнення особи до кримінальної відповідальності. Наголошено, що затягування з повідомленням про підозру порушує права особи, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність, оскільки для користування окремими правами необхідна наявність процесуального статусу підозрюваного.

Обґрунтовано, що початок здійснення обвинувальної діяльності без повідомлення про підозру надає особі права, передбачені ст. 6 Конвенції про захист права людини і основоположних свобод (право звертатися до Європейського суду з прав людини зі скаргами на порушення цих прав), але набуття прав підозрюваного можливо лише після повідомлення про підозру, у зв'язку з цим особа, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність, має лише базові, основоположні права, однак не наділена технічними правами, які забезпечують її належну участь у кримінальному провадженні.

Встановлено, що ефективним інструментом регламентації процесуального статусу особи, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність до повідомлення їй про підозру, є інститут «іншої особи, щодо якої здійснюються процесуальні дії», який надає особі, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність, правові можливості захисту своїх законних інтересів.

Досліджено зміст терміна «обвинувачення» у його взаємозв'язку з терміном «кримінальне переслідування». Констатовано неефективність визначення обвинувальної діяльності шляхом її ототожнення з обвинуваченням за чинним кримінальним процесуальним законодавством. Наголошено на суттєвих змінах меж обвинувачення при реформі

законодавства 2012 року без суттєвих змін у гносеологічній послідовності дослідження події кримінального правопорушення.

Зазначено, що обвинувальна діяльність є кримінальною процесуальною діяльністю сторони обвинувачення (прокурора, керівника слідчого підрозділу, керівника органу дізнання, слідчого, дізнавача, працівника оперативного підрозділу) та потерпілого, його представника (у справах приватного обвинувачення), яка розпочинається після внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, зміст якої полягає у збиранні сукупності доказів з метою викриття особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Констатовано, що процесуальний статус «особа, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність», будучи зведеним (охоплює собою не лише підозрюваного, обвинуваченого, але й в окремих випадках свідка, особи, щодо якої проводяться процесуальні дії) упродовж кримінального провадження не є сталим. Він має динаміку розвитку, в ході якого відповідна особа може бути такою, щодо якої обвинувальна діяльність здійснюється без повідомлення про підозру, а в подальшому набути процесуальних статусів підозрюваного, а згодом й обвинуваченого.

Здійснено порівняльний аналіз порядку виклику у кримінальному цивільному, господарському та адміністративному судочинстві. Констатовано неефективність викликів та надмірна формалізованість форм підтвердження отримання виклику. Розмежовано вручення виклику як підставу виникнення обов'язку з'явитися за викликом та направлення виклику як належне виконання процедури із забезпечення прибуття особи до місця проведення процесуальної дії чи судового засідання.

Запропоновано запровадження системи надання всім громадянам обов'язкової адреси електронної пошти для отримання офіційних повідомлень від державних органів та органів місцевого самоврядування для забезпечення реального отримання, у тому числі викликів до органів

досудового розслідування або суду, а також для належного підтвердження направлення виклику.

Встановлено, що призначенням майнової відповідальності є превентивні дії, коли особа, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність, знаючи про можливість притягнення до відповідальності, не порушуватиме обов'язків для непритягнення її до відповідальності, а також виховні дії, коли після притягнення до відповідальності особа, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність, може не порушувати ці обов'язки в майбутньому. Призначенням примусу є забезпечення ефективного виконання конкретної процесуальної дії, незалежно від небажання чи спротиву її учасників. Призначенням організаційної відповідальності є як превентивні та виховні дії (у разі застосування більш суворіших запобіжних заходів та збільшення розміру застави), так і забезпечення досягнення глобальних цілей кримінального провадження, коли у разі неможливості домогтися певних дій від особи, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність (дотримуватися порядку в судовому засіданні, з'являтися на виклик), застосовується альтернативна процедура, яка не потребуватиме участі особи, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність.

Зазначено, що гарантії прав і свобод особи – це юридичні засоби забезпечення повного, неухильного і безперешкодного здійснення кожним своїх прав і свобод, охорони прав і свобод від можливих протиправних посягань і їх захисту від будь-яких незаконних порушень.

Досліджено відмінності у способі реалізації гарантій. Обґрунтовано наявність поєднання прав та гарантій, коли реалізація права не залежить від наявності або відсутності бажання особи, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність, а забезпечується в обов'язковому порядку (обов'язкове вручення повідомлення про підозру, обвинувального акта, обов'язкова участь захисника).

Наголошено, що процедура вручення повідомлення про підозру є занадто складною. У багатьох випадках особи, яким планується повідомити про підозру, дізнаються про це від слідчих ще до того, як вони набули процесуального статусу підозрюваного. Це дозволяє їм змінити місце проживання, відчужити майно, на яке може бути накладено арешт.

Запропоновано змінити процесуальний порядок набуття процесуального статусу підозрюваного. Підозрюваним необхідно визнавати особу, стосовно якої прийнято відповідне процесуальне рішення, аналогічне постанові про притягнення як обвинуваченого за КПК України 1960 року. Цей шлях реформування законодавства призведе до того, що ухилення від отримання процесуального документа, в якому сформульовано зміст підозри, перестане бути раціональним.

Гарантією отримання особою постанови про притягнення як підозрюваного запропоновано зробити покладення обов'язку вручення копії постанови особі під час її прибуття, а також направлення копії постанови до центру з надання безоплатної правової допомоги з подальшим наданням особі за зверненням.

Запропоновано спростити процедуру вручення підозрюваному основних процесуальних документів, а саме: повідомлення про підозру, копії клопотання про застосування запобіжного заходу з доданими до нього матеріалами, копії клопотання про відсторонення від посади з доданими до нього матеріалами, копії клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом з доданими до нього матеріалами, копії клопотання про продовження строку досудового розслідування, обвинувального акта. До кримінального процесуального законодавства запропоновано внести зміни, згідно з якими гарантії отримання стороною захисту вищезазначених процесуальних документів мають бути збережені, але їх вручення не повинно бути тим фактом, від якого залежить подальший перебіг кримінального провадження.

Результатом практичного впровадження положень дисертації є те, що вони можуть бути використані та використовуються у науково-дослідній сфері – для подальших досліджень кримінально-процесуальних проблем кримінального провадження стосовно забезпечення прав і обов'язків особи, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність (акт впровадження в наукову діяльність Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет» від 23.12.2020; акт впровадження в наукову діяльність Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 04.01.2021); у законотворчій діяльності – для вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства про правовий статус особи, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність (лист Комітету з питань правоохоронної діяльності Верховної Ради України від 29.12.2020 № 3773); у навчальному процесі – для організаційно-методичного та інформаційного забезпечення освітньої діяльності, під час підготовки навчальних посібників, підручників, курсів лекцій, методичного забезпечення навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», «Складання процесуальних документів при прийнятті процесуальних рішень і проведенні процесуальних дій», «Дізнання» (акт впровадження в освітній процес Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет» від 23.12.2020; акт впровадження в освітній процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 04.01.2021); у практичній діяльності – для вивчення судової практики в порядку ст. 44 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (акт впровадження Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 25.01.2021) та для організаційно-методичного й інформаційного забезпечення діяльності органів досудового розслідування під час забезпечення прав і обов'язків особи, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 24.11.2020; акт впровадження

Управління стратегічних розслідувань в Дніпропетровській області від 04.12.2020), а також при проведенні практичних занять у системі службової підготовки, курсах підвищення кваліфікації.

Ключові слова: процесуальний статус; підозрюваний; обвинувачений; захист; особа, щодо якої проводиться обвинувальна діяльність; обвинувальна діяльність.

SUMMARY

Bublyk N. S. Procedural status of the Person's subject to prosecution.— Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The thesis is for Doctor of Philosophy, 081 – Law. – Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, 2021.

The procedural status of the person subject to prosecution had been comprehensively investigated in the dissertation for the first time at the monographic level. The general meaning of the term procedural status had been investigated. The identity of the terms "procedural status" and "legal status" has been stated.

The author has noted that different definitions of procedural (legal) status differ in the list and detail of structural elements, but it is generally accepted to include structural rights, procedural duties and responsibilities in the list of structural elements. She has proposed to understand the procedural status of the person subject to prosecution as a set of interrelated elements enshrined in the criminal procedural law, namely: grounds for acquiring procedural status, procedure for acquiring procedural status, procedural rights, guarantees of procedural rights, procedural obligations, languages, responsibilities, as well as individual, which regulate procedural relations with the participation of the person subject to prosecution.

The bases of the beginning of activity on criminal prosecution have been investigated. Based on the identity of the statement of contents in the notice of

suspicion and in the indictment, it has been stated that the statement of suspicion is drawn up at the epistemological stage of the investigation, which is close to the epistemological stage of the indictment.

The reasons for the practice of procrastination with a report of suspicion have been analyzed. It has been substantiated that the prevalence of the practice of "delay" with notification of suspicion is due to a number of factors: 1) the beginning of the pre-trial investigation, 2) the existence of liability for unjustified criminal prosecution. It has been emphasized that procrastination with a notice of suspicion violates the rights of the person against subject to prosecution, as the exercise of certain rights requires the status of a suspect or accused.

It has been substantiated that the beginning of the indictment without notification of suspicion gives the person the rights provided for in Art. 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (the right to appeal to the European Court of Human Rights with complaints of violations of these rights), but the acquisition of the suspect's rights is possible only after notification of suspicion, therefore the person accused, has only basic, fundamental rights, but is not endowed with technical rights that ensure its proper participation in criminal proceedings (to file a petition, to be present during proceedings, to get acquainted with the materials of criminal proceedings before the end of the pre-trial investigation).

It has been established that an effective instrument for regulating the procedural status of a person subject to prosecution prior to notification of suspicion is the institution of "another person subject to procedural actions", which gives certain rights to a person subject to prosecution legal opportunities to protect their legal interests.

The meaning of the term "accusation" in its connection with "criminal prosecution" has been studied. The inefficiency of defining accusatory activity by its identification with the limits of accusation under the current criminal procedural legislation was stated. Significant changes in the boundaries of the

prosecution during the reform of the legislation in 2012 without significant changes in the epistemological sequence of the investigation of the criminal offense have been emphasized.

It has been stated that the accusatory activity is a criminal procedural activity of the prosecution (prosecutor, head of the investigative unit, investigator, officer of the operational unit) and the victim, his/her representative (in private prosecution), which begins after entering information about the criminal offense in the Unified Register, the content of which is to collect a set of evidence in order to expose a person in the commitment of a criminal offense.

It has been stated that the procedural status of "a person subject to indictment", being consolidated (includes not only the suspect, accused, but in some cases - a witness, a person subject to prosecution) during criminal proceedings is not permanent. It has a dynamic of development, during which the person concerned may be one subject to prosecution without notice of suspicion, and subsequently acquire the procedural status of the suspect and subsequently the accused.

There is a comparative analysis with the procedures for sending summonses of challenges in civil, commercial and administrative proceedings. The inefficiency of calls and excessive formalization of forms of confirmation of receipt of a call have been stated. A distinction has been made between the service of a summons as a ground for the obligation to appear on summons and the direction of a summons as the proper performance of the procedure for ensuring the arrival of a person at the place of a procedural action or court hearing.

It has been proposed to introduce a system of providing all citizens with a mandatory e-mail address to receive official notifications from state and local governments to ensure the actual receipt, including calls to the pre-trial investigation or court, as well as to properly confirm the direction of the call.

It has been established that the appointment of property liability is preventive action, when the person subject to prosecution, knowing about the possibility of prosecution, will not violate the obligations not to prosecute him/her, as well as educational actions, when after prosecution the person the prosecution may not violate these obligations in the future. The purpose of coercion is to ensure the effective implementation of a particular procedural action, regardless of the reluctance or resistance of its participants. The purpose of organizational responsibility is both preventive and educational actions (in the case of stricter precautionary measures and increase the amount of bail) and ensuring the achievement of global goals of criminal proceedings, when in case of impossibility to achieve certain actions from the accused in court, appear on summons an alternative procedure is applied, which will not require the participation of the person subject to prosecution.

It has been noted that guarantees of individual rights and freedoms are legal means to ensure the full, consistent and unimpeded exercise of their rights and freedoms, protection of rights and freedoms from possible unlawful encroachments and their protection from any illegal violations.

Differences in the method of implementation of guarantees have been studied. The existence of a combination of rights and guarantees has been justified, when the exercise of the right does not depend on the presence or absence of the desire of the person subject to prosecution, but is provided (mandatory service of suspicion, indictment, mandatory participation of defense counsel).

It has been emphasized that the procedure for serving a notice of suspicion is too complicated. In many cases, individuals who plan to report a suspicion learn about it from investigators before they have acquired procedural status as a suspect. This allows them to change their place of residence, to alienate property that can be seized.

It has been proposed to change the procedural procedure for acquiring the procedural status of a suspect. The suspect should be a person in respect of

whom a relevant procedural decision has been made, similar to the decision to prosecute as a defendant under the CPC of Ukraine of 1960. This way of reforming the legislation will lead to the fact that evasion of obtaining a procedural document, which formulates the content of the suspicion, will cease to be rational.

It has been proposed to guarantee the receipt of a decision on bringing as a suspect to make a copy of the decision to the person upon his/her arrival, as well as to send a copy of the decision to the center for free legal aid with subsequent provision to the person upon request.

It has been proposed to simplify the procedure of handing the suspect the main procedural documents, namely: notice of suspicion, copies of the request for precautionary measures with attached materials, copies of the request for removal from office with attached materials, copies of the request for temporary restriction of special rights attached materials, copies of the petition for extension of the pre-trial investigation, indictment. It has been proposed to amend the criminal procedure legislation, according to which the guarantees of receipt by the defense party of the above-mentioned procedural documents should be preserved, but their delivery should not be the fact on which the further course of criminal proceedings depends.

The result of the practical implementation of the dissertation is that they can be used and are used in the research field - for further research of criminal procedural problems of criminal proceedings to ensure the rights and obligations of the accused (act of introduction into scientific activity). Higher Educational Private Institution "Dnipropetrovsk University for the Humanities" dated 23.12.2020; act of introduction into scientific activity of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs dated 04.01.2021); in legislative activity - to improve the current criminal procedural legislation of the legal status of the person against whom the accusatory activity is carried out (letter of the Committee on Law Enforcement Activities of the Verkhovna Rada of Ukraine dated 29.12.2020 № 3773); in the educational process - for organizational and

methodological and informational support of educational activities, during the preparation of textbooks, textbooks, lecture courses, methodological support of disciplines "Criminal Procedure", "Pre-trial investigation", "Preparation of procedural documents for procedural decisions and procedural actions "," Knowledge "(act of introduction into the educational process of the Higher educational private institution" Dnepropetrovsk Humanities University "from 23.12.2020; act of introduction into the educational process of Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs from 04.01.2021); in practice - to study judicial practice in accordance with Art. 44 of the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" (the act of introduction of the Criminal Court of Cassation in the Supreme Court from 25.01.2021) and for organizational, methodological and informational support of pre-trial investigation bodies in ensuring the rights and responsibilities of the person accusatory activity (act of implementation of the Main Investigation Department of the National Police of Ukraine dated 24.11.2020; act of implementation of the Department of Strategic Investigations in Dnipropetrovsk region dated 04.12.2020), as well as during practical training in the system of in-service training, refresher courses.

Key words: procedural status, suspect, accused, defense, person subject to prosecution, accusatory activity.